

*Olimova Dano Shakirovna¹**Matchanov Ozod²*

Impact Factor: 9.2

ISSN-L: 2544-980X

The Importance of Mentality in Teaching Foreign Students Pedagogy

(D.Sh. Olimova, O. Matchanov)

Annotation: Mentality is the core of folk culture. Mentality is a way of seeing the world where thinking is related to emotions. Unlike the mentality, the worldview has a universal meaning, the mentality affects all social strata, historical periods.

Keywords: Mentality, individual, socio-cultural, ethno-cultural, peripheral, globalization, integration, resource, vector.

Mentalitet (lot. mentalis — akliy) — ayrim kishi yoki ijtimoiy guruhga xos aqliy qobiliyat darajasi, ma'naviy salohiyat. Jamiyat, millat yoki shaxsning mentaliteti ularning o'ziga xos tarixiy an'analari, urf-odatlarini, diniy e'tiqodini ham qamrab oladi. Har bir millatning mentaliteti uning tarixi, yashab turgan shart-sharoiti, ijtimoiy faolligi va boshqa bir qancha omillar bilan bog'langan bo'ladi.

Tadqiqot materiali va usullari: Insonning mentaliteti, ilk bor ijtimoiy–madaniy an'analardan va xalqning tarixiy qadriyatlari asosida shakllanadi. Mentalitet tushunchasini R.Emerson, Levi–Bryul, J.Lefevra, L.Fevra kabi olimlar, o'z nuqtai nazarlari asosida, yoritib berganlar. Mentalitetning turli xil modellari, konsepsiyalari gumanitar bilimni o'rganish uchun yangicha metodologik asoslarni yaratib berdi va fanlararo munosabatga asoslangan yangi yo'nalishlarni barpo etishga asos bo'ldi. Har bir davrning ijtimoiy taraqqiyot darajasi va ichki mazmuni eng avvalo ikkita chuqur ma'noga ega bo'lgan tushuncha orqali namoyon bo'ladi. Bularning biri xalqning mentaliteti bo'lsa, ikkinchisi uning turmush tarzidir. Mentalitet va turmush tarzi tushunchalari bir-biri bilan chambarchas bog'langan bo'lib, mentalitet turmush tarzida o'z ifodasini topadi, turmush tarzi mentalitetni shakllantiradi. Mentalitet bilan turmush tarzi o'rtasidagi aloqadorlik ikkiyoqlama bo'lib, bir tomondan, u yoki bu sotsiumga xos hayotiy faoliyatning harakteri uning mental afzalliklariga bog'liq bo'ladi. Boshqa tomondan, bu ustuvorliklarning o'zi, hayotiy qadriyatlar va ideallar jamiyatning hayotiy salohiyati, har bir avlod tomonidan o'zining madaniy an'analari va axloqiy negizlarini himoya qilish va saqlab qolishga, ishlab chiqishga, ularni boyitish va rivojlantirish uchun intilishiga bog'liq bo'ladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, xalq madaniyatining mohiyat-mag'zini mentalitet tashkil etadi. Unda insoniyat hamjamiyatining dunyoni idrok etishi, sezishi va dunyoqarashning, individual va ijtimoiy ongning, hatti-harakat hamda xulq-atvorning tarixan shakllangan eng muhim xususiyatlari aks etadi.

Mentalitetning uchta tarkibiy qismi mavjud:

1.O'ziga xoslik. Bular bir mavzuda mavjud bo'lgan, boshqalarida mavjud bo'lmagan his-tuyg'ular, his-tuyg'ular, g'oyalar, stereotiplar.

2.Faqat ma'lum bir jamoaviy mavzuga xos bo'lgan ma'lum xususiyatlarning o'ziga xos kombinatsiyasi. Masalan, kasbiy sohada bu intellektual halollik, jasorat, keng dunyoqarash, yuksaklik.

¹ *Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor*

² *Urgench branch of Tashkent Medical Academy PIMU*

3. Bunday xususiyatlarning miqdoriy nisbati. Masalan, IQ darajasi bo'yicha odamlarni toifalarga bo'lish mumkin: advokatlar, bankirlar - 120%, samolyot mexaniklari, elektrikchilar, kimyogarlar - 109%, rassomlar, haydovchilar - 98%.

Har bir xalqning o'ziga xos madaniy makon, o'ziga xos madaniyat shakllari mavjud bo'lib, ular faoliyat jarayonida u bilan to'ldiriladi. Xalqning o'zi o'z madaniy makonini yaratuvchisidir va bu madaniyatning chuqur ma'nosidir. Mentalitet va madaniyat tushunchalari nafaqat bir madaniyatning alohida tashuvchilarini birlashtiradigan umumiy narsani tavsiflabgina qolmay, balki ushbu madaniyatni boshqalardan ajratib turadigan narsalarni ham ta'kidlaydi. Mentalitet xalq madaniyatining asosi, o'zagi hisoblanadi. Mentalitet - fikrlash hissiyotlar bilan bog'liq bo'lgan dunyoni ko'rish usuli. Mentalitetdan farqli o'laroq, dunyoqarash umuminsoniy ma'noga ega bo'lib, mentalitet har qanday ijtimoiy qatlamlarga, tarixiy davrlarga ta'sir qiladi.

Mentalitet shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida muhim o'rin tutadi, chunki u ijtimoiy axborot tashuvchisi hisoblanadi.

Ijtimoiy axborot bu holatda 3 asosiy guruhda bo'ladi: Birinchisi ishlab chiqarish quroli va mehnatning jamoat natijalari; Ikkinchisi ob'ektiv ijtimoiy munosabatlar; Uchinchisi til hisoblanadi. Mentalitet ijtimoiy axborotning o'ziga xos qismi sifatida o'zining uzatish kanallariga ega. Ular orasida eng asosiylari tabiiy muhit, mumtoz, va boshqa keng tarqalgan matnlar, til strukturalari, kundalik yumushlar hisoblanadi. Hozirgi kunda fanda mentalitet tushunchasi tor va keng ma'nolarda tushuniladi. Mentalitet dunyoqarashning paydo bo'lishi, mavjudligi uchun zaruriy shartdir. Insonning dunyoqarashini, dunyoqarashini shakllantirishda mentalitet asosiy rollardan birini o'ynaydi. Mentalitet- ongsiz ravishda va avtomatik ravishda qabul qilingan munosabat, jamoaviy g'oyalari, qadriyatlar, motivlar va ongda mavjud bo'lgan xatti-harakatlar, reaksiyalarning stereotiplari, butun davr uchun umumiy va [ijtimoiy guruh](#) ijtimoiy ongning ratsional tarzda qurilgan va aks ettirilgan shakllari asosida yotqizilgan. Mentalitet insonning ma'lum bir madaniyat va ijtimoiy muhit bilan tanishish jarayonida uning individual psixikasi tarkibiga kiradi. Jarayon erta bolalikdan, o'zlashtirish bilan boshlanadi [milliy til](#), maishiy va ijtimoiy hayot sharoitlarini moslashtirish. Mentalitet sotsial-madaniy voqelikning ijtimoiy hodisasi sifatida tarix davomida odamlar o'rtasida shakllangan o'ziga xos fikrlash tarzini aks ettiradi. Aqliy munosabatlar, odatda, inson tomonidan shubhasiz va tabiiy narsa sifatida qabul qilinadi va u nima uchun boshqacha emas, balki nima uchun shunday deb o'ylash va harakat qilishini tushunmaydi. Shaxsning tafakkuri, xarakteri va dunyoqarashini belgilovchi yana bir muhim konstanta uning u yoki bu etnik-madaniy muhitga mansubligiga bog'liq bo'lmagan tug'ma vektor to'plamidir.

Xulosa: Mentalitet avlodlar davomida shakllanadi va uning qurilmasini barqaror tuzilma – “yadro” va yanada o'zgaruvchan “chekka”dan iborat deb hisoblash maqsadga muvofiqdir. Yadro geo-muhit, landshaft va iqlim ta'sirida shakllanadi. Periferiyaning ko'proq o'zgaruvchan tuzilmalariga til, urf-odatlar, dinlar, tarbiya va turmush tarzi kiradi. Odamlarning aqliy shart-sharoitlarini shakllantirish to'g'risida [katta ta'sir](#) geosiyosiy omillarga ham ega bo'lishi mumkin. Omon qolish va muvozanatli holatga kelish uchun [muhit](#) Tabiiyki, ma'lum bir vektor xususiyatlari va qobiliyatlari tanlovi mavjud bo'lib, ular atrof-muhit sharoitlarida odamlarning omon qolishi va moslashishi uchun eng ko'p talab qilinadi. Insonning barcha xususiyatlari, qobiliyatlari va iste'dodlari shakllanadi va rivojlanish jarayonida uning vektor to'plamiga muvofiq namoyon bo'ladi. Shunga ko'ra, mentalitetlar ushbu ijtimoiy guruhning landshaftda omon qolishini aniqlaydigan vektorlarning qadriyatlaridan iborat. Milliy mentalitet juda qiziq. Boshqa xalqlar va ularning o'ziga xos xususiyatlari haqida bilib, siz qanday qilib shunday yashashingiz mumkinligi haqida beixtiyor hayron bo'lasiz, chunki ba'zi daqiqalar sizning e'tiqodlaringizga mutlaqo zid bo'lishi mumkin. Masalan, inglizlarning o'ziga xos milliy mentaliteti bor. Misollar: Ular oyoqlarida juda og'ir va shaxsiy hayotga katta hurmat bilan qarashadi., sovuqqonlik bilan xushmuomala va mag'rur. Quvonch yoki qayg'u yuz beradi. Inglizlar o'zlarini qanday boshqarishni biladilar xotirjamlik yuzda aks etadi. Inglizlar dabdabani yoqtirmaydilar, ular qulaylik va tartibni afzal ko'radilar. Biroq, ular juda samimiy va har doim yordam berishga tayyor. Britaniyaning yana bir xususiyati - bu o'z resurslarini ishga, oilaga, do'stlarga va o'ziga ajratish qobiliyatidir.

Yuqoridagilardan tashqari inglizlarning milliy mentaliteti qanday? Bekorchilik ulardan tortib bo'lmaydigan narsadir. U tarixan shunday rivojlangan va bu haqda hech narsa qilib bo'lmaydi. Ular eng yaxshisi Buyuk Britaniyada ekanligiga ishonishadi. Milliy mentalitetning shakllanishiga bir qancha omillar guruhi ta'sir ko'rsatadi. Milliy mentalitet har bir etnik guruhga xosdir. Odamlarning o'ziga xos xususiyatlari, xarakteri, an'ana va urf-odatlar, tili - bularning barchasi har bir xalqning o'ziga xosligini va o'zini namoyon qilishini yaratadi. Jahon miqyosidagi globallashuv va integratsiya jarayonlari jarayonida madaniy almashinuv tobora kuchayib bormoqda. Va uning davomida etnik qadriyatni va o'z-o'zini identifikatsiya qilishni yo'qotmaslik juda muhimdir. Chunki dunyomizning asosiy boyligi uning ko'p sonli xalqlaridir. Xalqning boyligi esa ajdodlar tajribasi, to'plangan urf-odatlar, tarixidir. Ijtimoiy pedagogikaning amaliyoti va [nazariyasi xalqning etnografik](#), tarixiy, madaniy an'analar va xususiyatlariga bog'liq va inson, insoniy qadriyatlar haqidagi diniy va axloqiy qarashlarga suyanadi. Inson sivilizatsisi davomida har qanday jamiyat o'zi mustaqil mavjud bo'lishini ta'minlay olmaydigan a'zolari: bolalar, qariyalar, kasallarga munosabat mavzusi bilan bir necha bor duch kelgan. Bunaqa odamlarga munosabat jamiyatning g'oyaviy, [ijtimoiy iqtisodiy](#), axloqiy va milliy xususiyatlariga bog'liq ravishda rivojlangan va tuzishga ifodalangan-ularning jismoniy yo'q qilinishidan tortib, jamiyatda to'liq integratsiyalashuvlarigacha.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Mentalitet>
2. <http://genderi.org/ozbekiston-respublikasi-halq-talimi-vazirligi-jizzah-davlat-pe.html?page=41>
3. <https://ief-usfeu.ru/uz/zavisit-ot-osobennostei-strany-i-ee-mentaliteta-ponyatiya-nacionalnyi>
4. <http://hozir.org/o-zbekiston-respublikasi-xalq-talimi-vazirligi-v2.html?page=149>
5. www.library.ziyonet.uz